

मृदुत्वं च काठिन्यं च लघुत्वं च गुरुत्वं च आउष्णत्वं च शीततां चेत्यर्थः यद्यप्यत्युष्णत्वमपीन्द्रियविषयएव तथापि तस्य जिघृक्षाभावाद्दो
 णत्वमित्युक्तम् गुर्वुष्णेति पाठे यणादेशश्छांदसः वस्तुन एतान् धर्मान् जिघृक्षतः त्वक्निर्भिन्ना त्वगिन्द्रियाधिष्ठानं चर्मजातमित्यर्थः तस्यां रोमाणि इं
 द्रियम् महीरुहाश्च देवताजाताः वस्तुनिहस्तेनातोलितेलघुत्वगुरुत्वयोर्ज्ञानात्तयोरपि त्वगिन्द्रियविषयत्वमिति पौराणिकाः तत्र त्वचि अंतर्बहिश्च वा
 तो वृतः आवृत्य स्थितः कर्तरि निष्ठा कथं भूतः त्वचालब्धगुणः स्पर्शो येन अयमर्थः त्वगिन्द्रियमेव बहिः कंडूतिसहितं स्पर्शगृहत् लोमशब्देनो
 च्यते तत्र महीरुहाणां देवत्वमंतर्बहिश्च स्पर्शगृहत् तदेव त्वक्शब्देनोच्यते तत्र वातो देवता तथा च तृतीये वक्ष्यति त्वचमस्य विनिर्भिन्नां विविशुर्धिष्य
 मोषधीः अंशेन लोमभिः कंडूयैरसौ प्रतिपद्यते निर्भिन्नान्यस्य चर्माणिलोकपालोऽनिलोऽविशत् प्राणेनांशेन संस्पर्शयेनासौ प्रतिपद्यत इति तत्र चर्मा

वस्तुनो मृदुकाठिन्यलघुगुर्वोष्णशीतताम् ॥ जिघृक्षतस्त्वक्निर्भिन्ना तस्यां लोममहीरुहाः ॥ तत्र चांतर्बहिर्वात
 स्त्वचालब्धगुणो वृतः ॥ २३ ॥ हस्तौरुरुहतुस्तस्य नानाकर्मचिकीर्षया ॥ तयोस्तु बलमिंद्रश्च आदानमुभयाश्र
 यम् ॥ २४ ॥ गतिं जिगीषतः पादौरुरुहातेऽभिकामिकामम् ॥ पद्भ्यां यज्ञः स्वयंहव्यं कर्मभिः क्रियते नृभिः ॥ २५ ॥
 निरभिद्यत शिश्रो वै प्रजानंदा मृतार्थिनः ॥ उपस्थ आसीत् कामानां प्रियं तदुभयाश्रयम् ॥ २६ ॥ उत्सिस्तक्षोर्धा
 तुमलं निरभिद्यत वै गुदम् ॥ ततः पायुस्ततो मित्र उत्सर्ग उभयाश्रयः ॥ २७ ॥

णीति चर्मोपलक्षितात्वमित्यर्थः प्राणेनांशे
 नेति प्राणवायुव्याप्तेन त्वगिन्द्रियेणेत्यर्थः बहुचश्रुतौ त्वेक एवांशो निर्दिष्टः त्वङ्निरभिद्यतत्वचो लोमनिलोमभ्योषधिवनस्पतय इति ॥ २३ ॥ रुरु
 हतुः निर्भिन्नौ बलमिन्द्रियम् इंद्रो देवता तदुभयाश्रयमादानं कर्म ॥ २४ ॥ अभिकामिकामभीष्टां विहितमित्यर्थः पद्भ्यां सह यज्ञो विष्णुरेव स्वयंतदधि
 ष्ठा तृरूपेण स्थितः कर्मभिरिति गत्याख्या कर्मशक्तिरिन्द्रियमुक्तम् हव्यं क्रियत इति गतिप्राप्यं यज्ञार्थं द्रव्यं विषय इत्युक्तम् नृभिरिति व्यष्टिजीवेष्व
 पि इयमेव रीतिरिति दर्शयन्नराधिकारित्वं यज्ञादीनां दर्शयति ॥ २५ ॥ प्रजा अपत्यम् आनंदोरतिः अमृतं स्वर्गादि तदर्थिनः शिश्रः अधिष्ठानम्
 उपस्थ इंद्रियम् प्रजापतिश्चासीत् इति ज्ञेयम् तदुभयाश्रयं कामानां संबन्धिप्रियं सुखम् ॥ २६ ॥ धातुमलं भुक्तानादीनामसारांशं त्यक्तुमिच्छोः गु
 दपायुमित्रोत्सर्गाः अधिष्ठानेन्द्रियदेवताविषयाः ॥ २७ ॥